

The place of web-based education in premarital counseling

Evlilik öncesi danışmanlıkta web tabanlı eğitimin yeri

Ebru İnan Kırmızıgül¹, Sevil Şahin²

¹ Öğr. Gör. , Lokman Hekim Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Ebelik Bölümü, Ankara, Türkiye inanebrul@gmail.com, 0000-0002-7492-8085

² Doç.Dr., Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, Ankara, Türkiye, sevilshahin1@gmail.com, 0000-0001-7089-6648

ABSTRACT

Marriage is one of the most special moments of life when men and women take a step towards managing the family processes, as well as share their knowledge about sexual and reproductive health. The World Health Organization (WHO) has adopted equal and accessible sexual and reproductive health services for everyone as the main objective in order to achieve the goal of healthy living within the scope of the Sustainable Development Goals. In order to achieve this goal, importance should be given to counseling services in the premarital period. In our country, screening programs are carried out in the premarital period and counseling is provided regarding the results. Counseling for protection should be given to spouses with sexually transmitted diseases. However, it is seen that premarital counseling programs are not systematic and continuous. A counseling service focused solely on premarital screening is unthinkable. For this reason, in addition to the education topics such as communication and problem solving that couples most need to manage the family processes, sexual and reproductive health education topics that will improve their knowledge and skills such as male and female reproductive physiology, sexuality, sexually transmitted infections and contraceptive methods should be given. . Women's health nurses, who see women and families in the center, can take an active role in premarital counseling services. Existing training and consultancy systems should be arranged accordingly.

ÖZ

Evlilik, kadın ve erkeğin aile içi süreçleri yönetmeye adım atmasının yanı sıra cinsel sağlık üreme sağlığı ile ilgili bilgi birikimlerini de paylaştıkları hayatın en özel anlarından biridir. Dünya Sağlık Örgütü (DSO), Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri kapsamında sağlıklı yaşam hedefine ulaşmak için herkese eşit ve ulaşılabilir cinsel sağlık-üreme sağlığı hizmetlerini temel amaç olarak benimsemiştir. Bu amaca ulaşabilmek için evlilik öncesi dönemde danışmanlık hizmetlerine önem verilmelidir. Ülkemizde evlilik öncesi dönemde tarama programları yapılmakta ve sonuçlara ilişkin danışmanlık verilmektedir. Cinsel yolla bulaşan hastalığa sahip eşlere korunmaya yönelik danışmanlık verilmesi zorunlu olmalıdır. Ancak evlilik öncesi danışmanlık programlarının sistemli ve sürekli olmadığı görülmektedir. Yalnızca evlilik öncesi tarama yapılmaya odaklı bir danışmanlık hizmeti düşünülemez. Bu nedenle çiftlerin aile içi süreçleri yönetmek için en çok ihtiyaç duydukları iletişim ve problem çözme gibi eğitim konularının yanında kadın ve erkek üreme fizyolojisi, cinsellik, cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar ve kontraseptif yöntemler gibi bilgi ve becerilerini geliştirecek cinsel sağlık-üreme sağlığı eğitim konularının da verilmesi gerekmektedir. Evlilik öncesi danışmanlık hizmetlerinde kadın ve aileyi merkezde gören kadın sağlığı hemşireleri aktif rol alabilmektedir. Mevcut eğitim ve danışmanlık sistemlerinin de bu doğrultuda düzenlenmesi gerekmektedir.

ARTICLE INFO/MAKALE BİLGİSİ

Key Words: Marriage, Premarital Counseling, Web-Based Education

Anahtar Kelimeler: Evlilik, Evlilik Öncesi Danışmanlık, Web Tabanlı Eğitim

DOI: 10.5281/zenodo.7638838

Corresponding Author/Sorumlu Yazar: Öğr. Gör. , Lokman Hekim Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Ebelik Bölümü, Ankara, Türkiye inanebrul@gmail.com, 0000-0002-7492-8085

Received Date/Gönderme Tarihi: 15.12.2023

Accepted Date/Kabul Tarihi: 14.02.2023

Published Online/Yayımlanma Tarihi: 17.03.2023

GİRİŞ

Evlilik; gelişim dönemlerine uygun olarak psikososyal ve ekonomik açıdan hazır olan kadın ve erkeğin hayatı paylaşma, birbirini anlama, yaşamdan doyum alma ve üretme amaçlarına yönelik aşk ve sevgi üzerine kurdukları bir sistemdir (1). Genellikle çiftler, evlilik yaşantısından bir takım beklentilerle bu yola girmektedirler. Bu beklentiler bireysel olabileceği gibi eş, aile ya da toplumsal nedenlerle ilişkili olabilmektedir. Barınma ve güvende hissetme, bir ve beraber olma,

cinselliği yaşama ve doyum alma, rolleri paylaşma, statü kazanma, sosyalleşebilme gibi beklentiler, eşler arasında benzer ve tutarlı olursa uyumlu ve mutlu bir evlilikten söz edilebilir (2). Tüm bunlarda eş olarak birbirini bütünleyen evliliklerin, toplumun gelişimi ve sağlıklı nesillerin oluşumu için en önemli yapı taşları olduğu bilinmektedir (3,4).

Günümüz dünyası küreselleşme ile birlikte bir değişim ve dönüşüm sürecine girmiştir. Bu değişimden toplumun en küçük çekirdeği olan aile yapısı da etkilenmektedir. Yurtdışında evli çiftlerin %50'sinin

boşandığı belirtilmektedir (5). Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre Türkiye’de 2020 yılında 136 bin 570 çiftin, 2021 yılında ise 174 bin 085 çiftin boşandığı bilinmektedir. Evlilik süresine göre bakıldığında, boşanmaların %33,6’sının evlilikteki en kritik yıllar olan ilk bir kaç yılın içinde gerçekleştiği görülmektedir (6). Bu veriler; aslında benzer beklentilerle hayatlarını birleştiren çiftlerin, aile yaşamına adaptasyonu ile ilgili bir takım hazırlığa ihtiyaç duyduklarını göstermektedir (7). Evlilik öncesi dönemde hazırlık eğitimleriyle çiftleri evliliğe hazırlamak mümkün olabilmektedir. Evlilik öncesi danışmanlık; çiftlere evlilikle ilgili bilgiler sunan, beceri geliştirmeyi amaçlayan ve problem çözme yaklaşımlarını doğru ve taraf tutmadan ele alan bir modeldir (8,9). Danışmanlık; asla bir ikna yöntemi değil aksine kişilere seçim yapma fırsatı sunan bir süreçtir.

Yurt dışında 1950’lerden beri evlilikte ortaya çıkan sorunlara yönelik önleyici çalışmaların başlatıldığı görülmektedir. Önceleri dini kurumlar aracılığıyla ya da din başkanlarıyla yürütülen bu danışmanlık, modern toplumda artık yeterli gelmemeye başlamış ve günümüzdeki evlilik danışmanlıkları ortaya çıkmıştır. Resmi olarak evlilik danışmanlıklarının kullanımı 1970’li yıllarda başlamıştır. Hatta günümüz politikaları aileleri güçlendirmek için önlemler almaktadır. İngiltere’de 1998’de “Aileleri Destekleme” projesi başlatan devlet, bu amaca yönelik kaynak ayırmayı hedeflemiştir. Bu kapsamda bazı dini kurumlarda evlilik öncesi evliliğe hazırlık paketlerinin verilmesi ile ilgili uygulama başlatılmıştır (10,11).

Yurtdışında evlilik öncesi danışmanlık ve eğitim programlarında farklı yaklaşımlar olduğu görülmektedir:

- İlişki Geliştirme Programı (The Relationship Enhancement Programme-REP): Geliştirilen ilk programlar arasındadır. Pennsylvania State Üniversitesinde Bernard Guerney ve arkadaşları tarafından yürütülmektedir. REP, sağlık destek sistemi olarak yaygın olarak kullanılmaktadır. (12,13).
- Önleme ve İlişki Geliştirme Programı (The Prevention Relationship Enhancement Programme-PREP): Bu program; çiftlere çatışmayı çözme, çatışmada cinsiyete özgü farklılıklar, problem çözme, beklentiler, bağlı ve bağımlı olma, affetme ve yakınlığın sağlanması, cinsel yaşam, etkili iletişim becerileri gibi konular üzerinde durmaktadır(12,14).
- Evlilik Öncesi Bireysel ve İlişki Değerlendirilmesi (The Premarital Personal and Relationship Evaluation-PREPARE): Minnesota Üniversitesi’nde geliştirilen bu program, evlilikten beklentiler, kişilik, iletişim, çatışmanın yönetimi, aile ekonomisi, bireyselleşme, cinsellik, çocuk bakımı ve ebeveyn rolü, aile ve arkadaşlar, eş rolü ve dini inançlar olarak on bir ilişki alanını değerlendirmektedir (12,15,16).

- Bütünleştirilmiş Evlilik Öncesi Danışma Programı (The Integrative Premarital Counseling Programme): Bu programda; bağlı ve bağımlı olma, evlilikteki roller ve bireyselleşme, aile bütçesi, yakınlaşma, cinselliğin fizyolojisi, iş ve boş zaman etkinlikleri, evlilik hazırlığı gibi konular ele alınmaktadır. Programa göre, bir çiftin evliliklerinin onaylanması ve deneyim aktarımlarının gerçekleşmesi için kendi ebeveynlerinin de bir sonraki seansa katılması önerilir. (12,13).

Ülkemizde evlenmek isteyen çiftlerin “evliliğe engel hastalık olmadığını bildiren sağlık raporu” alması zorunludur. Evlilik öncesi danışmanlıkla ilgili standartı sağlamak için Sağlık Bakanlığı tarafından 2014/24 tarih ve sayılı Evlilik Öncesi Danışmanlık Genelge’si çıkarılmıştır (17). Aynı genelgeye tabi olarak sağlık profesyonelleri için 2014’de “Evlilik Öncesi Danışmanlık Rehberi” ile evlenecek çiftlere yönelik “Evliliğe Sağlıklı Başlangıç” kitapçığı hazırlanmıştır. Türkiye Halk Sağlığı Kurumu Üreme Sağlığı Dairesi bünyesinde eğitim merkezlerinde görev yapan eğitimciler tarafından evlilik raporu düzenleyen ve danışmanlık veren tüm sağlık personeline iki günlük eğitimler verilmiştir (9). Resmi Gazetede 24 Ekim 2002 tarih 24916 sayılı yayınlanan, “Kalıtsal Kan Hastalıklarından Hemoglobinopati Kontrol Programı ile Tanı ve Tedavi Merkezleri Yönetmeliği” kapsamında evlilik öncesi talasemi taraması ve kalıtsal kan hastalıklarına yönelik danışmanlık hizmeti verilmektedir. Spinal Musküler Atrofi (SMA) taraması da 2021 yılı aralık sonu itibarıyla evlilik öncesi erkek eş adayından örnek alınması suretiyle tarama programına dahil edilmiştir (18). Ancak görüldüğü gibi evlilik öncesi danışmanlık çoğunlukla genetik geçişli hastalık taraması boyutunda kalmıştır. Evlilik başvurularının yapıldığı evlendirme dairelerinde evlilik öncesi danışmanlık hizmetleri evlilikle ilgili kitapçıkların dağıtılması şeklinde ve her merkezin farklı uygulamalarla standart olmaktan uzak bir şekilde yürütüldüğü bilinmektedir (17). Evlenmeyi planlayan çiftlere yönelik eğitim ve kurslar bulunmakla birlikte bunların çoğunun bireysel danışmanlık şeklinde alındığı ve devamlı bir eğitimden bahsetmenin mümkün olmadığı görülmektedir.

Evlilik öncesi danışmanlıkta kendini tanıma, eş adayını tanıma, evlilikten beklentiler, iletişim, çatışmayı yönetme, problem çözme ve finansal konularla ilgili verilen eğitimler eş adayının aile içindeki rolüne geçiş sürecini olumlu etkilemektedir. Bireysel uyumun artması evlilik uyum ve doyumunu artırmaktadır (19,20). Evlilik öncesi verilen cinsellik, kadın erkek üreme fizyolojisi, aile planlaması yöntemleri, cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar, prekonsepsiyonel danışmanlık (anne-baba olmaya hazırlanma) gibi cinsel sağlık üreme sağlığı eğitimleri ise çiftlerin doyum alacağı mutlu ve güvenli bir cinselliğin yaşanmasını amaçlamaktadır.

Aynı zamanda evlilik öncesi danışmanlık alma, daha sonraki yıllarda danışmanlık alma ve yardım arama davranışını olumlu yönde etkileyip onları bu ihtiyaca doğru yönlendirmektedir (21). Hizmete ulaşmada kendi kararını veren bilinçli çiftler sayesinde sağlıklı nesillerin temelini atılacağı unutulmamalıdır.

Evlilik Öncesi Gençlerde Cinsel Sağlık- Üreme Sağlığı Sorunları

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) cinsel sağlığı; cinsel yaşamın bedensel, ruhsal ve sosyal yönden bir bütün olarak ele alınması yoluyla kişilik, iletişim ve sevginin olumlu yönde zenginleşmesi ve güçlenmesi olarak tanımlamaktadır (22). Dolayısıyla sağlıklı bir cinsellik her temasta iki eş de sorumluluklar yüklemektedir. Tüm zorlamalardan uzak bir şekilde cinselliği yaşamak kuralsız değildir. Cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlardan, istenmeyen gebeliklerden, riskli cinsel davranışlardan korunmayı bilme, cinselliği sağlıklı yaşamının en önemli kuralıdır. İnsan haklarını temel alan Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, herkesin cinsel sağlık üreme sağlığı ve haklarına erişebilmesini sağlamayı içermektedir (Hedef 5) (23). Literatür incelendiğinde ise gençlerin cinselliği bir şekilde yaşadığı ancak cinsel sağlık üreme sağlığı açısından gereken önemi vermediklerini göstermektedir (24–27)

İnternet temelli teknolojiler bilgiye ulaşımı artırmış olsa da gençlerin doğru kaynaktan bilgi edinme yollarında sıkıntı yaşadıkları bilinmektedir (28). Yapılan bir çalışmada; sosyal medya platformlarını %45-%80 arasında kullandığını bildiren üniversite öğrencilerinin %82'sinin karşı cinsten arkadaş/partner bulabildiklerini ancak cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlara ilişkin farkındalıklarının düşük olduğu bulunmuştur (29). Geleneksel toplumlarda cinselliğin daha az konuşulduğu ya da hiç konuşulmadığı, gençlerin cinsel bilgi edinme yollarının medya ya da arkadaş ortamlarının olduğu, aile içinde ise ebeveyn soru sormaya cesaret edemedikleri gösterilmiştir (30).

Evlilik öncesi dönemde gençlerin danışmanlık gereksinimlerine olumlu baktıkları bilinmektedir. Araştırma grubunun %56'sının tıp fakültesi öğrencisi olduğu toplam 541 üniversite öğrencisiyle yapılan çalışmada; gençlerin %70'i evlilik öncesi tarama programının ve danışmanlığın zorunlu olması gerektiğini belirtmişlerdir (31). Nişanlı veya evli olan toplam 3986 katılımcıyla yapılan çalışmada ise, katılımcıların %73'ü evlilik öncesi taramaya gittiğini ancak %37'si olumsuz sonuçlara rağmen evlendiğini bildirmiştir (32). Tüm bu sonuçlar etkili ve sürekli danışmanlık hizmetlerinin önemini göstermektedir. Literatüre bakıldığında; evlilik öncesi dönemde gençlerin cinsel sağlık ve üreme sağlığına yönelik yapılan çalışmalarda; bilgi durumlarının yeterli olmadığı görülmektedir (33–36).

Cinsel Sağlık Üreme Sağlığı Hizmetlerinde Web (World Wide Web) Tabanlı Teknolojilerin Kullanımı

DSÖ, sağlık hizmetlerindeki ilerlemelerde teknolojinin entegrasyonuna yardımcı olmak amacıyla yakın zamanda 'Sağlık sisteminin güçlendirilmesi için dijital müdahalelere ilişkin öneriler' yayınlamıştır. Bu önerilerde DSÖ; sağlık eğitiminde geleneksel eğitim metodlarını tamamlayacak şekilde dijital araçların benimsenmesi için kesin bir tavsiye sunmaktadır (37). Dijital teknoloji; güçlü bir sağlık sisteminin ayrılmaz parçası olarak görülmektedir. Sağlık hizmetine erişimde yaşanan sıkıntıların çoğu, dijital teknolojilerin bu alanda kullanılmasıyla aşılması beklenmektedir (38). Daha çok insana ulaşması, güvenlik ve gizliliği sağlaması, hizmetin yetersiz olduğu kırsaldaki gençlere erişim ve toplumun katılımı ile hizmetin devamlılığının sağlanması açısından uzaktan erişim sistemine dayalı Web siteleri ve internet teknolojileri cinsel sağlık ve üreme sağlığı alanlarında da sıkça kullanılmaya başlanmıştır (25).

Günümüzde evlilik öncesi dönemdeki gençlere yönelik Web tabanlı eğitimlerin arttığı görülmektedir. Bu sayede gençlerin cinsel sağlık, cinsel aktivite ile ilgili niyetleri ve davranışları değerlendirilmeye çalışılmaktadır (39). Web tabanlı eğitimle gençlerin kontraseptif yaklaşımlarını değerlendiren bir çalışmada; 18-29 yaş aralığında cinsel yönden aktif kadınların kontraseptif yöntem kullanımı %65'ten %74'e yükseldiği bulunmuştur. Aynı çalışma sonuçları web tabanlı eğitimlerin etkili kontraseptif yöntem kullanımını artıracaklarını bildirmiştir (40). Adölesanlarda yapılan web tabanlı eğitimin etkinliğinin değerlendirildiği başka bir çalışmada; Web tabanlı eğitim alan grubun prezervatif kullanımı, HIV testine erişim, acil kontrasepsiyon ve kürtaj ile ilgili konularda bilgi düzeyini yaklaşık üç kat arttırdığı bulunmuştur (41). Literatür göz önüne alındığında müdahale olarak verilen eğitimin, kişilerin bilgi düzeyini artırdığı, cinsel sağlık üreme sağlığına yönelik kararlarını ise olumlu yönde etkilediğini göstermektedir (26,42–44).

Web tabanlı eğitim teknolojilerine ebeveynlerin dahil edildiği çalışmalar da yapılmaktadır. Ebeveyn-adölesan çocuk etkileşiminde online ve mobil etkileşimlerin kullanımını inceleyen bir çalışmada; hem ebeveynler hem de onların çocukları online ve mobil teknolojiler aracılığıyla cinsel sağlık bilgisi almaya motive olduklarını belirtmişlerdir (45). Ebeveyn -genç etkileşimli Web tabanlı eğitim programlarının ebeveyn- genç iletişimini artırdığı görülmüştür. Aynı zamanda gençlerin yakın ilişki kurma konusunda daha fazla sorumluluk sahibi oldukları ve kontrasepsiyon açısından daha olumlu tutumlar sergiledikleri belirlenmiştir (44). Cinsel eğitimin ailede başladığı düşünüldüğünde Web tabanlı eğitimlerin, ebeveyn- genç iletişimini artırması ve cinselliği konuşmaya fırsat tanınması açısından bu alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Aralık ayında (2020) tüm dünyayı saran pandeminin sağlık hizmetlerine erişim konusunda gecikmelere neden olduğu bilinmektedir. DSÖ'nün 105 ülkeden aldığı rapora göre 10 ülkenin 9'unda (%89) en az bir temel sağlık hizmetinin kesintiye uğradığı bildirilmiştir. Dünya ülkelerinin %68'inde aile planlaması hizmetleri kesintiye uğramış, %9'unda ise tamamen bozulduğu bilinmektedir. Danışmanlık hizmetlerinin %67'sinin kesintiye uğraması, evlilik öncesi danışmanlık hizmetlerinin de cinsel sağlık- üreme sağlığı açısından etkilenen alanlar arasında yer aldığı görülmektedir. Ülkemizde karantina uygulamaları kapsamında evlilik başvuruları kısa bir dönem alınmadığından bu dönemdeki danışmanlık hizmetlerinin doğrudan etkilendiği bilinmektedir (46,47).

Evlilik Öncesi Danışmanlıkta Kadın Sağlığı Hemşiresinin Rolü

Kadın sağlığı hemşireliği, bütüncül bakım anlayışına kadını merkeze alarak ihtiyaçlarını saptayan, sorunları erken dönemde belirleyip yönlendiren, bilimsel bilginin ışığında yaşam boyu sağlığı geliştirmeye yönelik eğitim ve danışmanlık hizmeti sunan uzmanlık alanıdır (48). Hemşirelik Hizmetleri Yönetmeliği'ne (2011) göre kadın sağlığı hemşirelerinin, evlilik öncesi danışmanlık, gebelik öncesi danışmanlık ve kontrasepsiyon danışmanlığı gibi hizmetleri yürütme ve gerekli uygulamaları yapma sorumluluğu bulunmaktadır (49). Evlenecek çiftlerle yapılan bir çalışmada, çiftlerin sağlık personelinin bilgi alma durumları oldukça düşük bulunmuştur (36). Ülkemizin de içinde olduğu geleneksel toplumlarda cinsellik ve cinselliği konuşmak hala tabu olarak görülmektedir (35). Hemşirelerin cinselliği konuşma konusunda da isteksiz davranabileceği görülmektedir (50). Cinsel sağlık sorunları yalnızca bireyle sınırlı kalmayıp tüm aile yaşamını etkilediğinden, kadın sağlığı hemşirelerinin cinsel sağlık eğitim ve danışmanlığındaki rolleri tartışılmaz olarak görülmektedir.

SONUÇ

Ülkemizdeki eğitim sistemi incelendiğinde yalnızca üniversite gençlerinin değil Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okulların da gençlere yönelik cinsel sağlıkla ilgili konulara yer vermekten uzak olduğu görülmektedir. Bu durum evlilik öncesinde gençlerin kendi başına ancak profesyonel olmayan bir şekilde yardım arama davranışı göstermelerine neden olabilmektedir. Evlilik öncesi dönem sağlıklı bir yaşamın ve mutlu bir evliliğin temellerinin atılacağı bir dönemdir. Bu dönemde özellikle kadın sağlığı hemşirelerinin eğitim ve danışmanlık rollerinden yararlanılarak evlilik öncesi eğitim verilebilecek kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapılması önerilmektedir. Web tabanlı dijital teknolojilerin bu alana entegre edilmesi, evlilik öncesi danışmanlığın

standart ve herkese ulaşmasını sağlaması açısından alternatif bir yol olarak değerlendirilebilir.

KAYNAKLAR

1. Keshavarz A, Amrgha HA, Melatkhan N. Effectiveness of marriage education before marriage change irrational beliefs girls. *Procedia Soc Behav Sci.* 2013;84:520-524.
2. Yalçın H. Evlilik uyumu ile sosyodemografik özellikler arasındaki ilişki. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi.* 2014;3(1):299-312.
3. Gülsün M, Ak M, Bozkurt A. Psikiyatrik açıdan evlilik ve cinsellik. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar.* 2009;1:68-79.
4. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Evlilik ve aile hayatı [Internet]. 2012. Available from: https://www.aile.gov.tr/media/92199/01_02_evlilik-ve-aile-hayati.pdf.
5. At S, Dem LA, Fak FE, Kelimeler A, Yap AA. Amerikan toplum yapısında evliliğin devamlılığına etki eden unsurlar. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi.* 2014;2(4) :31-42.
6. Türkiye İstatistik Kurumu. Evlenme ve boşanma istatistikleri [Internet]. 2022. Available from: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2021-45568>.
7. İlhan ST, Işık Ş. The marriage life experiences and perceptions on the early years of the marriage: problems, difficulties and needs. *Journal of Qualitative Research in Education.* 2019;7(4):1-19.
8. Puri S, Dhiman A, Bansal S. Premarital health counseling: A must. *Indian J Public Health.* 2016;60(4):287-289.
9. T.C. Sağlık Bakanlığı. Evlilik öncesi danışmanlık rehberi [Internet]. Ankara; 2014. Available from: <https://ekutuphane.saglik.gov.tr/Yayin/473>.
10. Schumm WR, Walker AB, Nazarinia RR, West DA, Atwell C, Bartko A, et al. Predicting the short- and long-term helpfulness of premarital counseling: The critical role of counseling quality. *J Couple Relatsh Ther.* 2010;9(1):1-15.
11. Stahmann RF. Premarital counseling: A focus for family therapy. *J Fam Ther.* 2000;22(1):104-116.
12. Clyde TL, Hawkins AJ, Willoughby BJ. Revising premarital relationship interventions for the next generation. *J Marital Fam Ther.* 2020;46(1):149-164.
13. Childs GR, Duncan SF. Marriage preparation education programs: An assessment of their components. *Marriage Fam Rev.* 2012;48(1):59-81.
14. Markman HJ, Rhoades GK, Stanley SM, Peterson KM. A randomized clinical trial of the effectiveness of premarital intervention: Moderators of divorce outcomes. *Journal of Family Psychology.* 2013;27(1):165-172.
15. Olson DH, Larson PJ, Olson-Sigg A. Couple checkup: Tuning up relationships. *J Couple Relatsh Ther.* 2009;8(2):129-142.
16. Futris TG, Barton AW, Aholou TM, Seponski DM. The impact of prepare on engaged couples: Variations by delivery format. *J Couple Relatsh Ther.* 2011;10(1):69-86.
17. Sağlık Bakanlığı Türkiye Halk Sağlığı Kurumu. Evlilik öncesi danışmanlık genelgesi [Internet]. 2014. Available from: <https://karamanizm.saglik.gov.tr/Eklenti/10504/0/evlilik-onesi-danismanlik-genelgesipdf.pdf>.
18. Sağlık Bakanlığı. Evlilik öncesi spinal musküler atrofi (sma) taşıyıcı tarama programı [Internet]. 2021. Available from: <https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/cocukergen-tp-liste/evlilik-onesi-spinal-muskuler-atrofi-sma-tasiyici-tarama-programi.html>.
19. Dell'Isola R, Durtschi J, Topham G, Gimarc C. A New approach to marriage preparation: the attachment-differentiation premarital model. *J Couple Relatsh Ther.* 2021;20(2):149-173.
20. Tambling RB, Glebova T. Preferences of individuals in committed relationships about premarital counseling. *American Journal of Family Therapy.* 2013;41(4):330-340.
21. Williamson HC, Trail TE, Bradbury TN, Karney BR. Does premarital education decrease or increase couples' later help-seeking. *Journal of Family Psychology.* 2014;28(1):112-117.
22. Cinsel Eğitim Tedavi ve Araştırma Derneği. Güvenli cinsellik. 2007; Available from: <http://www.cetad.org.tr/CetadData/Books/32/pdf-dosyasini-indirmek-icin-tiklayiniz.pdf>.
23. McGranahan M, Nakyeyune J, Baguma C, Musisi NN, Nsibirwa D, Sekalala S, et al. Rights based approaches to sexual and reproductive health in low and middle-income countries: A systematic review. *PLoS One.* 2021;16(4 April):1-20.

24. Sychareun V, Vongxay V, Houaboun S, Thammavongsa V, Phummavongsa P, Chaleunvong K, et al. Determinants of adolescent pregnancy and access to reproductive and sexual health services for married and unmarried adolescents in rural Lao PDR: A qualitative study. *BMC Pregnancy Childbirth*. 2018;18(1):1–12.
25. Logie C, Okumu M, Abela H, Wilson D, Narasimhan M. Sexual and reproductive health mobile apps: results from a cross-sectional values and preferences survey to inform World Health Organization normative guidance on self-care interventions. *Glob Health Action*. 2020;13(1):1–6.
26. Özkan H, Üst Taşşın ZD, Ejder Apay S. Comparison of the sexual health knowledge level of the students who are educated and uneducated about sexuality. *J Midwifery and Health Sci*. 2020;3(1):11–21.
27. Parhizgar O, Esmaelzadeh-Saeieh S, Kamrani M, Rahimzadeh M, Tehranizadeh M. Effect of premarital counseling on marital satisfaction. *Shiraz E Medical Journal*. 2017;18(5).
28. Martin P, Alberti C, Gottot S, Bourmaud A, de la Rochebrochard E. Expert opinions on web-based peer education interventions for youth sexual health promotion: Qualitative study. *J Med Internet Res*. 2020;22(11):1–14.
29. Aykan ŞB, Altındış M, Ekerbiçer H, Aslan FG, Altındış S. Üniversite öğrencilerinin sosyal medya kullanımı ve cinsel yolla bulaşan hastalıklarla ilgili farkındalıkları. *Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*. 2017;3(1):1–5.
30. Mavi Aydoğdu ŞG, Uzun B, Murat Öztürk D. Ebelik öğrencilerinin evlilik dışı cinsel ilişki hakkındaki görüş ve tutumları. *Androl Bul*. 2019;21:97–104.
31. Faisal Saeed Al-Qahtani, Mohammed Ibrahim A, Chowdhury S, Chakraborty P. perception of premarital counseling among King Khalid University Student. *J Family Med Prim Care*. 2017;6(2):2607–2611.
32. Al-Shroby WA, Sulimani SM, Alhurishi SA, Dayel MEB, Alsanie NA, Alhraiwil NJ. Awareness of premarital screening and genetic counseling among saudis and its association with sociodemographic factors: A national study. *J Multidiscip Healthc*. 2021;14:389–399.
33. Başar F, Yavuz B, Yeşildere Sağlam H. Evaluation of the Effectiveness of reproductive health education program given to adolescents. *The Journal of Pediatric Research*. 2021;8(4):469–478.
34. Pinar G. Engaged couples' views of about marriage and educational needs regarding reproductive and sexual health in turkey. *Journal of Gynecology and Womens Health*. 2020;20(1):556029.
35. Kilci Ş, Özsoy S. Evlilik hazırlığı yapan çiftlerin cinsel mitlere inanma durumları ve etkileyen faktörler. *Kadın Sağlığı Hemşireliği Dergisi*. 2019;5(2):1–28.
36. Kisa S, Zeyneloğlu S, Yılmaz D, Verim E. Knowledge and beliefs related to sexuality of couples doing marriage preparation. *TAF Preventive Medicine Bulletin*. 2013;12(3):297–306.
37. World Health Organization. WHO guideline: recommendations on digital interventions for health system strengthening. Recommendations and justification. Geneva: World Health Organization; 2019. [Internet] Available from: <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/311941/9789241550505-eng.pdf>.
38. Jandoo T. WHO guidance for digital health: What it means for researchers. *Digit Health*. 2020;6:1–4.
39. Scull TM, Malik Cv, Morrison A, Keefe EM. Study protocol for a randomized controlled trial to evaluate a web-based comprehensive sexual health and media literacy education program for high school students. *Trials*. 2020;21(1):1–13.
40. Giho Y, Jones KA, Dick RN, Gold MA, Talis JM, Gmelin TA, et al. Feasibility and acceptability of using a web-based contraceptive support tool in a university health clinic. *Journal of American College Health*. 2020;68(4):336–340.
41. Halpern CT, Mitchell EMH, Farhat T, Bardsley P. Effectiveness of web-based education on Kenyan and Brazilian adolescents' knowledge about hiv/aids, abortion law, and emergency contraception: Findings from TeenWeb. *Soc Sci Med*. 2008;67(4):628–637.
42. Esen E, Sıyez DM. Cinsel sağlık eğitimi programının 9. Sınıf öğrencilerinin cinsel sağlık bilgi düzeyleri ve tutumlarına etkisi. *Hacettepe Eğitim Dergisi*. 2017;32(3):560–580.
43. Üstündağ A. Cinsel sağlık ve üreme sağlığı eğitiminin gençler üzerinde etkisinin değerlendirilmesi. *Başkent University Journal of Education*. 2017;4(1):1–10.
44. Scull T, Malik C, Morrison A, Keefe E. Promoting sexual health in high school: A feasibility study of a web-based media literacy education program. *J Health Commun*. 2021;26(3):147–160.
45. Guilamo-Ramos V, Lee JJ, Kantor LM, Levine DS, Baum S, Johnsen J. Potential for using online and mobile education with parents and adolescents to impact sexual and reproductive health. *Prev Sci*. 2015;16(1):53–60.
46. Okyay P, Günay T. Pandemi dönemlerinde cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetleri: toplum temelli hizmetler için rehber. 2021;1–158.
47. Pandemi öncesi ve sırasında Türkiye' de cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetleri izleme raporu [Internet]. Available from: <https://cisuplatform.org.tr/wp-content/uploads/2020/11/Pandemi-Oncesi-ve-Sirasinda-Turkiyede-CSUS-Hizmetleri-Izleme-Raporu-9.pdf>.
48. Partovi Meran HE, Hotun Şahin N. Kadın sağlığı alanında uzman hemşirelik eğitimi ve uzman hemşirelik rolleri: Amerika Birleşik Devletleri örneği. *Kadın Sağlığı Hemşireliği Dergisi*. 2014;1(1):1–14.
49. Sağlık Bakanlığı. Hemşirelik yönetmeliği. Resmi Gazete. [Internet]. 2011. Available from: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/04/20110419-5.htm>.
50. Gürel R, Taşkın L. Hemşirelik öğrencilerinin hastaların cinsel bakımına ilişkin inanç ve tutumları. *THDD*. 2020;1(1):27–38.